

Nowe formy szczególne czynności prawnych w Kodeksie cywilnym – dokumentowa oraz elektroniczna – a obowiązywanie rozporządzenia eIDAS

Justyna Adamczyk¹

W niniejszym opracowaniu autorka opisuje zmiany w polskim porządku prawnym, które są następstwem przyjęcia rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 910/2014 z 23.7.2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylającego dyrektywę 1999/93/WE². Autorka omawia nowelizację Kodeksu cywilnego ze szczególnym uwzględnieniem formy dokumentowej oraz elektronicznej. Porusza kwestię definicji dokumentu oraz wskazuje, czym jest informacja oraz nośnik, a także odwołuje się do prawa unijnego. Nawiązuje również do wybranych zagadnień regulowanych przez rozporządzenie eIDAS, np. usług zaufania czy eID. Opisuje wpływ rozporządzenia eIDAS na polską infrastrukturę techniczną. W podsumowaniu ocenia nowe przepisy i przedstawia swe wnioski oraz postulaty.

Uwagi wstępne

Przepisami ustawy z 10.7.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw³ wprowadzono do obrotu prawnego kolejne typy czynności prawnej – formę dokumentową oraz formę elektroniczną. Przepisy wspomnianej ustawy weszły w życie 8.9.2016 r. Według uzasadnienia projektu tej nowelizacji uregulowanie nowej formy (dokumentowej) ma służyć ułatwieniu zawarcia czynności prawnych (np. umowy), jak również pełnić rolę dowodu zgodnie z normami Kodeksu postępowania cywilnego⁴. Odnosząc się do formy elektronicznej, projekt wskazał na potrzebę jednoznacznego wyróżnienia oddzielnej formy szczególnej, lecz równocześnie równoważnej formie pisemnej⁵.

Co więcej, nowelizacja z 10.7.2015 r. jest kolejnym krokiem na drodze do informatyzacji procedury cywilnej. Według uzasadnienia projektu tej ustawy zarówno możliwości techniczne polskiego sądownictwa, jak i wiedza prawników w zakresie nowych technologii zostały wzięte pod uwagę. Taki zabieg ma zagwarantować, że wprowadzona regulacja nie będzie wyłącznie martwą literą, niewykorzystywaną w praktyce z racji niedostosowania do aktualnych uwarunkowań⁶.

Forma dokumentowa

Zmiany art. 73, 74 oraz 76 KC są następstwem uregulowania w ustawie kolejnej formy czynności prawnych – formy dokumentowej. W sytuacji gdy forma dokumentowa zostanie zastrzeżona dla danej czynności prawnej, następstwa jej niezachowania stanowią analogię do następstw niezachowania formy pisemnej. Na podstawie art. 73 § 1 KC (w brzmieniu po nowelizacji) rygor nieważności przedmiotowej formy musi jednoznacznie być wskazany przez ustawę, by móc

traktować ją jako formę *ad solemnitatem*. Gdy rygor nieważności nie zostanie wskazany przez ustawę, należy uznać, że przedmiotowa forma została zastrzeżona *ad probationem* (art. 74 § 1 KC)⁷. Przepis ten nie znajduje zastosowania, kiedy forma dokumentowa została zastrzeżona *ad eventum*. Zgodnie z art. 74 § 2 KC niedochowanie formy dokumentowej *ad probationem* nie skutkuje ograniczeniami dowodowymi w trzech przypadkach: zgoda obu stron, na żądanie konsumenta w sytuacji sporu, dojście do skutku czynności prawnej uprawdopodobniono w dokumencie. Zgodnie z art. 74 § 3 KC w przypadku niedochowania formy dokumentowej zastrzeżonej wyłącznie dla czynności prawnej jednej ze stron druga strona może żądać dopuszczenia dowodów – ze świadków bądź przesłuchania stron – by potwierdzić dojście do skutku danej czynności prawnej⁸.

Stosownie do treści art. 74 § 4 KC następstwa niedochowania właściwej formy czynności prawnej w przypadku przedsiębiorców unormowano odmiennie⁹. Gdy dana forma nie zostanie zachowana i nie poczyniono zastrzeżenia co do rygoru nieważności, nie przyniesie to żadnych konsekwencji w odniesieniu do ważności samej czynności prawnej, jak

¹ Prawnik specjalizujący się w prawie cywilnym, postępowaniu cywilnym, prawie prywatnym międzynarodowym oraz prawie międzynarodowym publicznym.

² Dz.Urz. UE L Nr 257, s. 73; dalej jako: Rozporządzenie eIDAS.

³ Dz.U. poz. 1311; dalej jako: nowelizacja z 10.7.2015 r.

⁴ Uzasadnienie projektu ustawy z 10.7.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/177283/177315/177316/dokument109786.pdf> (dostęp z 26.11.2016 r.), s. 4; dalej jako: uzasadnienie projektu nowelizacji z 10.7.2015 r.

⁵ J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Kodeks cywilny (wyciąg), [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2016, s. 92.

⁶ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 10.7.2015 r., s. 1.

⁷ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 10.7.2015 r., s. 1.

⁸ J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Kodeks cywilny..., s. 66–67.

⁹ *Ibidem*, s. 55.

również nie nałoży ograniczeń dowodowych. Ustawodawca poprzez nowelizację art. 74 § 4 KC chciał rozwiązać wszelkie wątpliwości odnośnie do zmiany rygoru dowodowego na rygor nieważności. Niezachowanie formy dokumentowej bez rygoru *ad solemnitatem* nie wpływa ani na sankcje dowodowe, ani na ważność samej czynności prawnej dokonanej między przedsiębiorcami¹⁰.

Strony danej umowy, poza zastrzeżeniem w niej formy dokumentowej, powinny ustalić następstwa jej niedochowania. Nieistnienie tego uzgodnienia w postanowieniach umowy skutkuje tym, że przedmiotowa forma (w niejasnych sytuacjach) jest postrzegana jako zastrzeżona *ad probationem* (art. 76 KC)¹¹.

Według aktualnego (znowelizowanego) brzmienia art. 77 § 2 KC rozwiązanie umowy (z uzyskaną uprzednio zgodą obu stron), odstąpienie, jak też jej wypowiedzenie dokonywane są w formie dokumentowej. Ustawa bądź umowa może przewidywać w takim wypadku inne rozwiązanie. Wcześniej czynności te należało stwierdzić pismem. Warto wskazać, jak SN określił w swoim orzecznictwie interpretację wskazanego sformułowania – „stwierdzić pismem”. Zgodnie z wyrokiem SN z 6.11.2002 r.¹² wymóg stwierdzenia pismem zostaje spełniony, gdy oświadczenie woli wyrazi się tak, że jest ono powiązane z pismem, czyli przykładowo paragonem. Opisane rozwiązanie spełnia również warunki właściwe formie dokumentowej. Nowelizacja art. 77 § 2 KC pozwala podmiotom dokonać wybraną następczą czynność prawną przy pomocy nośnika informacji różnego od pisma¹³.

Nowe brzmienie art. 77¹ § 2 KC odnosi się do obrotu profesjonalnego i sytuacji, gdy umowa dochodzi do skutku z wyłączeniem przedmiotowej formy. W takim wypadku jeden z przedsiębiorców musi bez zbędnej zwłoki potwierdzić treści tej umowy przy użyciu dokumentu adresowanego do drugiego przedsiębiorcy, co daje skutek w postaci obowiązywania umowy o treści ustalonej takim dokumentem. Konieczne jest, aby dokument potwierdzający przewidywał takie zmiany bądź uzupełnienia umowy, które nie wpływają znacznie na jej treść. Dodać należy, że niezwłoczny sprzeciw drugiego przedsiębiorcy dokonany w dokumencie niweczy cały zabieg. Wzorem dla wspomnianego przepisu jest przepis przewidujący zbliżone w swej treści konsekwencje związane z formą pisemną i jej zachowaniem przy zawieraniu umów. Rola wskazanych norm polega na tym samym – pozytywny wpływ na obrót profesjonalny¹⁴.

Zgodnie z art. 77² KC zachowanie formy dokumentowej wymaga oświadczenia woli, które złożone jako dokument pozwala wskazać autora tego oświadczenia woli¹⁵. W kwestii tej mogą pojawić się pewne trudności, ponieważ strony mogą poddawać w wątpliwość, kto jest twórcą np. wiadomości SMS¹⁶. Przepis ten zatem wskazuje dwie przesłanki, które trzeba spełnić równocześnie¹⁷.

Na podstawie nowelizacji z 10.7.2015 r. można zauważyć, że prawodawca zdecydował się na zastosowanie ustawowej formy dokumentowej do dwóch sytuacji. Pierwsza z nich odnosi się do ww. art. 77 § 2 KC, natomiast druga dotyczy art. 720 § 2 KC. Zgodnie z powołanym przepisem forma dokumentowa zastrzeżona *ad probationem* musi zostać zachowana wyłącznie w przypadku zawierania umowy pożyczki o wartości powyżej 1000 zł. Korzystanie z formy dokumentowej w przypadku pozostałych czynności prawnych jest uzależnione od woli stron danej czynności prawnej. Gdy umowa pożyczki dotyczy wartości poniżej 1000 zł, nie stosuje się rygorów *ad probationem*. Udowodnienie dojścia do skutku tej umowy będzie możliwe za pomocą każdego istniejącego środka dowodowego (włączając zeznania świadków oraz przesłuchanie stron)¹⁸.

1. Forma tekstowa

Wzorcem dla wprowadzenia formy dokumentowej została forma tekstowa, zaczerpnięta z niemieckiego porządku prawnego. Formę tekstową należy zastrzec, wtedy gdy dojście do skutku czynności nie wymaga ani formy pisemnej, ani elektronicznej. Dostateczne są znaki pisemne, które pomogą ustalić autora oświadczenia woli (np. wiadomość mailowa). Forma tekstowa została usytuowana w niemieckim porządku prawnym między dwoma innymi formami – pisemną oraz ustną¹⁹. Wprowadzone przez polskiego ustawodawcę regulacje pokazują, że forma dokumentowa jest rozumiana szerzej niż forma tekstowa²⁰.

Pierwsze regulacje (prawa niemieckiego) odnoszące się do ww. formy stawiały warunek, by autor oświadczenia woli własnoręcznie podpisał się albo należało umieścić wzmiankę identyfikującą autora oświadczenia woli. Nawiązując do metody przechowywania oświadczenia woli złożonego z zachowaniem formy tekstowej, nie wymagano tutaj uwzględniania potrzeby jego niezwłocznego odtworzenia, bez posługiwania się przy tym środkami pomocniczymi²¹.

2. Dokument

Pojęcie „dokumentu” należy do elementarnych pojęć prawa cywilnego, a jego zastosowanie jest tak szerokie, że

¹⁰ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 10.7.2015 r., s. 2.

¹¹ J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Kodeks cywilny..., s. 67.

¹² I CKN 1158/00, Legalis.

¹³ M. Gutowski (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 1, Warszawa 2016, s. 541.

¹⁴ Ibidem, s. 530–538.

¹⁵ E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, wyd. 7, Legalis/el. 2016.

¹⁶ M. Gutowski (red.), Kodeks..., s. 540.

¹⁷ E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks...

¹⁸ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 10.7.2015 r., s. 5; M. Gutowski (red.), Kodeks..., s. 541–542.

¹⁹ J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Kodeks cywilny..., s. 64–65.

²⁰ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 10.7.2015 r., s. 4.

²¹ J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Kodeks cywilny..., s. 64–65.

opisuje dokumenty różnego typu, jak też spełniające odmienne funkcje. Legalna definicja tego terminu zatem pełni funkcję porządkującą oraz doprowadziła do zerwania z jego tradycyjną interpretacją, nawiązującą jedynie do pisemnej postaci. Zaproponowana przez ustawodawcę definicja dokumentu (art. 77³ KC) odwołuje się do oświadczenia woli (czyli informacji, z którą można zapoznać się). Ma to podstawę w pochodzeniu wyrazu dokument od łacińskich słów: *do* (łac. dać, udzielać)²² oraz *mens* (łac. myśl)²³. Dokument tworzą dwa elementy występujące jednocześnie – informacja, którą można odtworzyć, i nośnik. Głównym atrybutem dokumentu pozostaje informacja – zawartość mieszcząca w sobie różnorodne oświadczenia. Zawartość tę należy właściwie utrwalic. Taka definicja nie traktuje podpisu jako konstytutywnego elementu dokumentu.

Z punktu widzenia metody przygotowania dokumentu definicja daje dowolność co do ujawnienia jego zawartości (np. poprzez dźwięk), jak również utrwalenia za pomocą wybranego nośnika (np. papier) i urządzenia (np. telefon komórkowy). Technologiczna neutralność omawianej definicji zostaje ograniczona poprzez pełnienie roli dowodu przez dokument. Utrwalić informację należy przy użyciu środka, który pozwoli ją zachować oraz odtworzyć w późniejszym czasie²⁴. Definicja dokumentu nie określa typu nośnika. Dokument, który ma postać elektroniczną, zawiera informację zapisaną w pliku, czyli jest to jej nośnik. Wspomniany nośnik jest czymś innym niż informatyczny nośnik danych (miejsce, na którym został zapisany dokument)²⁵.

Słowo dokument pojawia się również w innych przepisach Kodeksu cywilnego, np. w art. 78 KC. Analizując wskazane przepisy, można dojść do wniosku, że pojęciu dokument nadano różne znaczenia. Niejednolita treść wskazanego terminu utrudnia jego interpretowanie. Szeroka i dosłowna interpretacja omawianego terminu nie jest zgodna z wykładnią systemową. Lepszym rozwiązaniem wydaje się wąska interpretacja terminu dokument (art. 77³ KC). Domniemuje się, że ustawodawca miał na myśli nośniki informacji niespełniające kryteriów właściwych dla innych form czynności prawnych (dokument *sensu stricto*)²⁶.

Wprowadzone nowelizacją szerokie ujęcie dokumentu wiąże się z postępem technologicznym. Zyskujące na popularności korzystanie z elektronicznych instrumentów wymiany informacji musiało zostać uregulowane przez ustawodawcę. Strogon zawierającym umowy należało zagwarantować, w sytuacji wystąpienia na drogę sądową, możliwość udowodnienia dojścia umowy do skutku oraz jej treści. Obecnie dokument może mieć zupełnie inną postać niż tradycyjnie przygotowany przy użyciu znaków graficznych. Za przykład może posłużyć protokół elektroniczny, który mieści w sobie różnorodne elementy, m.in. zapis graficzny oraz foniczny. Nowelizacja bez wątpienia przyczyni się do uproszczenia spraw sądowych, głównie dzięki wprowadzeniu definicji legalnej dokumentu. Pomoże

również rozwiązać trudności związane z dokumentami obejmującymi treść różną od liter alfabetu. Istota wprowadzanych norm sprowadza się do wskazania elementarnych atrybutów dokumentu. Należy pamiętać, że z uwagi na szczególne okoliczności dokument będzie sporządzany w konkretnej postaci. Za dostateczne należy uznać wskazanie autora oświadczenia woli. Uregulowanie nowej formy doprowadziło do wytworzenia legalnej podstawy dla formy występującej wcześniej w obrocie (np. wiadomość SMS)²⁷.

Według definicji legalnej dokumentu powinno się dokonać klasyfikacji dokumentów na te, które zawierają tekst, i pozostałe dokumenty. Biorąc pod uwagę definicję legalną dokumentu, można stwierdzić, że dokument prywatny zawierający podpis daje wyłącznie możliwość odnalezienia autora oświadczenia, chociaż może zostać to ustalone za pomocą odmiennej metody²⁸.

3. Nośnik

Obowiązująca obecnie konstrukcja prawna formy dokumentowej daje duże pole w kwestii wyboru nośników informacji. Stawia ona jednak warunek, aby wybrany nośnik po zapisaniu na nim określonej informacji umożliwił jej odczytanie po jakimś czasie. Czynność prawną można zatem przedstawić graficznie, dźwiękowo oraz za pomocą obrazów. Utrwalenia można dokonać, wykorzystując takie nośniki, jak m.in.: kartka papieru, pendrive, płyta DVD, dysk twarde, Blu-ray²⁹.

Do zapisania dokumentu można wykorzystać informatyczny nośnik danych bądź można wykorzystać kilka takich nośników, a każdy z nich posiada wyłącznie fragment dokumentu. By móc odtworzyć taki dokument, należy posłużyć się właściwym programem, który importuje dane ze wszystkich informatycznych nośników danych. Wspomniane warunki towarzyszą interoperacyjności (ang. *interoperability*)³⁰, w przypadku której należy posłużyć się właściwym systemem teleinformatycznym, by móc odczytać zapisane w kilku lokalizacjach dane. Gdy do zbadania dokumentu zostaje powołany biegły (informatyk), w pewnych przypadkach obowiązkowe będzie zbadanie kilku informatycznych nośników danych. Rozumienie dokumentu w przedstawiony sposób przystaje do współczesnych metod utrwalania danych³¹.

²² J. Sondel, Słownik łacińsko-polski, Kraków 2009, s. 305.

²³ *Ibidem*, s. 618.

²⁴ Por. D. Szostek, Nowe ujęcie dokumentu w prawie prywatnym, PME 2011, Nr 2, s. 13–14.

²⁵ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 10.7.2015 r., s. 3.

²⁶ E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks...

²⁷ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 10.7.2015 r., s. 4 i 6.

²⁸ *Ibidem*, s. 7–8.

²⁹ J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Kodeks cywilny..., s. 74–75.

³⁰ Zob. G. Szpor, Administracyjnoprawne problemy informatyzacji, [w:] J. Supernat (red.), Między tradycją a przyszłością w nauce prawa administracyjnego, Wrocław 2009, s. 722 i n.

³¹ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 10.7.2015 r., s. 3.

4. Informacja

W definicji dokumentu pojawia się również termin informacja, który jest tłumaczony przez różne dziedziny³². Trafna wydaje się (zdaniem autora niniejszego artykułu) interdyscyplinarna definicja informacji przyjęta przez G. Szpor. Zdaniem tej autorki informacja to dobro (niematerialne) przenaszalne, które zmniejsza niepewność oraz można utrwalić je za pomocą nośnika fizycznego, jak również przekazywać³³. Taka koncepcja pasuje do przypisanej dokumentowi funkcji dowodowej – minimalizowania niepewności³⁴.

Forma elektroniczna

W art. 78¹ KC wyróżniono kolejną formę czynności prawnych – formę elektroniczną³⁵. Na wstępie warto zwrócić uwagę na fakt, że przed nowelizacją przedstawiciele doktryny prezentowali różne stanowiska co do istnienia formy elektronicznej jako odrębnej formy czynności prawnych³⁶.

Formę tę zachowuje się, gdy oświadczenie woli zostaje złożone w postaci elektronicznej. Powinno się opatrzyć je również bezpiecznym podpisem elektronicznym, który jest weryfikowany za pośrednictwem ważnego kwalifikowanego certyfikatu (art. 78¹ § 1 KC). Należy zauważyć, że forma elektroniczna jest traktowana w zasadzie na równi z tradycyjną formą pisemną (zgodnie z obecnym brzmieniem art. 78¹ § 2 KC). Zrównanie to może spotkać się z pewnymi odstępstwami przewidzianymi w ustawie lub pochodzącymi od stron czynności prawnych³⁷.

Do tej pory stanowisko doktryny dotyczące wyróżnienia nowej formy nie było jednorodne. Za zmianami opowiadali się m.in.: Z. Radwański³⁸, D. Szostek³⁹ i M. Świerczyński⁴⁰. Autorzy argumentowali swe stanowisko różnicami w funkcjach spełnianych przez podpis zwykły (własnoręczny) i elektroniczny. Inną koncepcję przyjął w tym zakresie W. Kocot⁴¹, który wskazywał, że dokument elektroniczny powinien zostać uregulowany w sposób zbliżony do formy pisemnej w zakresie skutków dochowania formy. Spór w doktrynie obejmował także art. 79 KC, który normuje składanie oświadczenia przez osoby, które nie są w stanie pisać, ale potrafią czytać. Po nowelizacji Kodeksu cywilnego i wyróżnieniu nowej formy (elektronicznej) wspomniany przepis ma zastosowanie jedynie w przypadku jednej formy – pisemnej⁴².

Z uwagi na wyróżnienie nowej formy ustawodawca dokonał również zmian w brzmieniu art. 73 oraz 74 KC. Gdy forma elektroniczna została zastrzeżona ustawowo, jej niezachowanie skutkuje nieważnością, kiedy rygor nieważności został wskazany w ustawie (art. 73 § 1 KC). Gdy forma elektroniczna zastrzeżona bez rygoru nieważności nie zostanie zachowana, w sytuacji sporu dochodzi do ograniczeń dowodowych. Jednakże regulacja ta nie ma zastosowania w przypadku zastrzeżenia formy wyłącznie *ad eventum* (art. 74 § 1 KC).

W art. 74 § 3 uregulowano natomiast sytuację zastrzeżenia formy elektronicznej i jej niedochowania dla oświadczenia woli złożonego przez jedną stronę czynności prawnej⁴³.

Wprowadzona nowelizacja uchyliła art. 78 § 2 KC odnoszący się do e-podpisu⁴⁴. Wskazane zmiany wiążą się z obowiązywaniem nowego unijnego rozporządzenia – rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 910/2014 z 23.7.2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylającego dyrektywę 1999/93/WE⁴⁵.

Rozporządzenie eIDAS

Państwa członkowskie mają obowiązek przestrzegać przepisów przedmiotowego rozporządzenia eIDAS (ang. *Regulation of the European Parliament and of the Council on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market*) od 1.7.2016 r. Akt ten zastąpił dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 1999/93/WE z 13.12.1999 r. w sprawie wspólnotowych ram z zakresie podpisów elektronicznych⁴⁶. Projekt rozporządzenia eIDAS został przyjęty 3.4.2014 r. Należy wspomnieć, że rozporządzenie stosuje się bezpośrednio w porządkach prawnych państw członkowskich. Wprowadza ono także jednolite przepisy dla wszystkich państw UE⁴⁷.

³² Zob. np. P. Fajgielski, Informacja w administracji publicznej – prawne aspekty gromadzenia, udostępniania i ochrony, Wrocław 2007, s. 13 i n.; J. Janowski, Technologia informacyjna dla prawników i administratywistów, Warszawa 2009, s. 71 i n.; W. Wiewiórowski, G. Wierczyński, Informatyka prawnicza, wyd. 2, Warszawa 2008, s. 29 i n.

³³ G. Szpor, Informacja w zagospodarowaniu przestrzennym. Zagadnienia administracyjnoprawne, Katowice 1998, s. 25–26.

³⁴ J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Kodeks cywilny..., s. 81.

³⁵ Ibidem, s. 92.

³⁶ Zob. J. Gołaczyński, Umowy elektroniczne w obrocie gospodarczym, Warszawa 2005, s. 78–86. Autor ten opowiedział się za koncepcją wskazującą na istnienie formy elektronicznej jako oddzielnej formy czynności prawnych od momentu wejścia w życie nowelizacji z 10.7.2015 r. Z tego powodu autor sformułował temat swojej pracy jak na wstępie. Por. P. Podrecki, Prawo internetu, wyd. 2, Warszawa 2007, s. 98.

³⁷ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 10.7.2015 r., s. 5.

³⁸ Zob. Z. Radwański (red.), System prawa prywatnego, t. II, Warszawa 2002, s. 165–166.

³⁹ Zob. D. Szostek, Czynność prawna a środki komunikacji elektronicznej, Kraków 2004, s. 215 i n.

⁴⁰ Zob. M. Świerczyński, Podpis elektroniczny w praktyce handlowej, do-datek do MoP 2002, Nr 24, s. 9.

⁴¹ Por. W. Kocot, Elektroniczna forma oświadczenia woli, PPH 2001, Nr 3, s. 3.

⁴² J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Kodeks cywilny..., s. 92–93.

⁴³ Por. J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Kodeks cywilny..., s. 95.

⁴⁴ J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Kodeks cywilny..., s. 92. Por. J. Kaspryszyn, Podpis elektroniczny osoby niemogącej pisać, [w:] J. Gołaczyński (red.), Prawo umów elektronicznych, Kraków 2006, s. 30–36.

⁴⁵ Dz.Urz. UE L Nr 257, s. 73; dalej jako: rozporządzenie eIDAS.

⁴⁶ Dz.Urz. UE L Nr 13, s. 12.

⁴⁷ A. Kujaszewska, eIDAS, een.org.pl/index.php/prawo-578/blind_style/1/page/4/articles/eidas.html (dostęp z 27.11.2016 r.).

Wprowadzona regulacja ujednolica stanowisko dotyczące usług zaufania, które gwarantują pewność transakcji transgranicznych. Rozporządzenie eIDAS unormowało również tak zwane mechanizmy umożliwiające identyfikację elektroniczną (skrót z ang. *eID*)⁴⁸, które dokładnie sprawdzają personalia osób korzystających z usług w sieci. Wprowadza nowe usługi zaufania, ochrony stron www, doręczenia oraz pieczęci elektroniczne, jak też odnoszące się do nich usługi konserwacji oraz walidacji⁴⁹.

1. Motywy przyjęcia nowego rozporządzenia

Przedmiotowe rozporządzenie ma wpłynąć pozytywnie na poziom ufności co do zawieranych transakcji elektronicznych. Przyczyni się to do poprawy efektywności publicznych oraz prywatnych usług online, w tym usług transgranicznych. Wpłynie również pozytywnie zarówno na tak zwany e-biznes, jak i transakcje handlowe dokonywane online. Bardzo często obywatele mają problem z posługiwaniem się własną tożsamością elektroniczną, by móc uwierzytelnić się na obszarze pozostałych państw członkowskich. Powodem takiego stanu rzeczy jest nieobecność systemu wzajemnej uznawalności mechanizmów identyfikacji elektronicznej. Uniemożliwia to prawidłowe funkcjonowanie rynku wewnętrznego. Uznawane na zasadzie wzajemności środki służące identyfikacji elektronicznej powinny wpłynąć korzystnie na wewnątrzrynkowy obrót. Należy również zagwarantować pewny system elektronicznej identyfikacji oraz autoryzacji, który posłuży korzystaniu z transgranicznych usług elektronicznych. Zapewni to każdemu obywatelowi (państwa należące do UE) możliwość wykonania urzędowych obowiązków w innym państwie członkowskim UE za pośrednictwem usługi elektronicznej⁵⁰.

By móc osiągnąć cele przyświecające wprowadzeniu nowego rozporządzenia, sformułowano wymogi dla wzajemnego uznawania środków służących identyfikacji, a także określono legalne granice funkcjonowania następujących instrumentów elektronicznych: podpisów, pieczęci, znaczników czasu, jak również dokumentów elektronicznych. Wymienić należy jeszcze w tym miejscu usługi związane z doręczeniami elektronicznymi oraz służące autoryzacji witryn internetowych. Przepisy rozporządzenia eIDAS normują także odpowiedzialność za wyrządzenie szkody oraz mechanizmy współdziałania członków UE, które służą wykonaniu założeń przedmiotowego rozporządzenia. Rozporządzenie eIDAS w swych postanowieniach odnosi się do zagadnienia podpisu elektronicznego poprzez wdrożenie zasady mówiącej o stwarzaniu korzystnych warunków technicznych dla obsługi różnych formatów zaawansowanych podpisów elektronicznych. Rozporządzenie to traktuje także o ustanowieniu specjalnego znaku dla oznaczenia kwalifikowanych usług

zaufania publicznego. Ułatwi to dostawcom wspomnianych usług ich oznaczenie. Przygotowaniem znaku zajmie się Komisja. Ponadto, w nawiązaniu do usług zaufania, należy wskazać, że rozporządzenie eIDAS przewiduje: konsekwencje związane z posługiwaniem się usługami zaufania, kryteria, jakie mają spełnić dostawcy omawianych usług, nadzór, jak również normy o odpowiedzialności za spowodowanie szkód (będących następstwem nierespektowania jego regulacji)⁵¹.

2. Zmiany w polskim ustawodawstwie i dostosowanie infrastruktury technicznej

Wejście w życie nowego rozporządzenia jest związane z obowiązkiem dokonania zmian w polskim ustawodawstwie. Ustawa z 5.9.2016 r. o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej⁵² uchylająca dotychczas obowiązujące przepisy o podpisie elektronicznym, czyli ustawę z 18.9.2001 r. o podpisie elektronicznym⁵³, weszła w życie 7.10.2016 r. Ponadto nowa ustawa reguluje zarówno właściwą terminologię, jak i zagadnienia, które państwa członkowskie samodzielnie mogą unormować⁵⁴.

Poza zmianami w przepisach należy także przystosować systemy informatyczne. Bliższa analiza jest niezbędna w zakresie zagadnienia uznawania trzech instrumentów unijnych: kwalifikowanego znacznika czasu, pieczęci elektronicznej oraz podpisu elektronicznego. Zarówno przedsiębiorcy, jak i organy administracji publicznej winni są podjąć działania na rzecz dostosowania własnych programów obsługujących podpisy elektroniczne do aktów wykonujących rozporządzenie eIDAS oraz do najnowszych standardów. Co w takim razie dzieje się w sytuacji, gdy dany podmiot nie może we własnym zakresie przystosować swych aplikacji do audytu podpisów oraz pieczęci elektronicznych? Rozwiązanie jest proste – należy zwrócić się do dostawcy usług zaufania.

3. Usługi publiczne a rozporządzenie eIDAS

Rozporządzenie eIDAS przyczynia się również do progressu usług z sektora publicznego. Postanowienia odnoszące się do podpisów elektronicznych nakładają również na państwa zobowiązania w przedmiocie regulacji systemów weryfikujących podpisy zaawansowane pochodzące z pozostałych państw. Zmiany mają co najmniej uwzględniać formaty wy-

⁴⁸ Zob. e-Identification, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/e-identification> (dostęp z 16.12.2016 r.).

⁴⁹ Obowiązek stosowania Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 910/2014 – od 1.7.2016 r., <https://mc.gov.pl/aktualnosci/obowiazek-stosowania-rozporzadzenia-parlamentu-europejskiego-i-rady-ue-nr-9102014-od-1> (dostęp z 27.11.2016 r.).

⁵⁰ A. Kujaszewska, eIDAS...

⁵¹ Ibidem.

⁵² Dz.U. poz. 1579.

⁵³ T.j. Dz.U. z 2013 r., poz. 262, nieobow.

⁵⁴ Obowiązek stosowania...

mienione w decyzji wykonawczej Komisji (UE) 2015/1506 z 8.9.2015 r. ustanawiającej specyfikacje dotyczące formatów zaawansowanych podpisów elektronicznych oraz zaawansowanych pieczęci elektronicznych, które mają być uznane przez podmioty sektora publicznego, zgodnie z art. 27 ust. 5 i art. 37 ust. 5 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 910/2014 w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym⁵⁵. Kwalifikowane podpisy elektroniczne są uznawane na zasadzie wzajemności w poszczególnych państwach członkowskich usług. Urzędy przystosowują własne aplikacje akceptujące podpisy elektroniczne, tak by uwzględniały one listy TSL (ang. *Trusted Services Status List*)⁵⁶.

Forma dokumentowa a rozporządzenie eIDAS

Przy omawianiu wzajemnej relacji między formą dokumentową a rozporządzeniem eIDAS szczególna uwaga zostanie zwrócona na pojęcie dokumentu. Definicja dokumentu obowiązująca obecnie na mocy art. 77³ KC jako uniwersalna i technologicznie neutralna obejmuje dokumenty sporządzone w tradycyjnej oraz elektronicznej postaci⁵⁷. Polski prawodawca jasno odróżnia od siebie pojęcie formy czynności prawnych oraz dokumentu. Forma nie stanowi komponentu dokumentu, lecz wpływa na złożone oświadczenie woli. Definicja dokumentu europejskiego prawodawcy nie cechuje się uniwersalnością. Rozporządzenie eIDAS określa pojęcie dokumentu elektronicznego (art. 3 pkt 35) jako zachowaną w postaci elektronicznej treść, odnoszącą się m.in. do tekstu czy zapisu wizualnego. Rozporządzenie stosowane jest bezpośrednio, więc od 1.7.2016 r. dokumenty powinny być klasyfikowane na te, które posiadają tekst, oraz pozostałe⁵⁸.

Forma elektroniczna a rozporządzenie eIDAS

Poza wskazanym w niniejszej pracy art. 78¹ KC istnieją inne normy traktujące o kryteriach zachowania formy elektronicznej. Rozporządzenie eIDAS, jako akt unijny, stosowane jest bezpośrednio przed przepisami krajowymi. Według preambuły (pkt 21) przedmiotowego rozporządzenia zagadnienia obejmujące dojście umowy do skutku, jak również jej ważność bądź tyżące się pozostałych obowiązków prawnych powinny się znaleźć poza jego zasięgiem, wtedy kiedy ustawodawstwo wewnętrzne lub prawo UE uregulowało już kwestię formy. Rozporządzenie eIDAS nie powinno również wpływać na prawo wewnętrzne regulujące formę właściwą rejestrom publicznym, ze szczególnym uwzględnieniem rejestrów handlowych oraz dotyczących gruntów⁵⁹.

Wnioskować zatem należy, że przedmiotowe rozporządzenie będzie mieć wpływ na przepisy dotyczące warunków zachowania nowej formy czynności prawnych, ale jedynie pośredni, co wiąże się również z art. 25 ust. 2 rozporządzenia eIDAS⁶⁰. Zrównanie formy elektronicznej oraz pisemnej (na mocy art. 78¹ KC) jest także powiązane z obowiązującym rozporządzeniem eIDAS (art. 25). Według art. 25 rozporządzenia eIDAS podpis elektroniczny wywołuje skutki prawne oraz może być dowodem (podczas procesu sądowego) bez względu na jego postać oraz niespełnianie przez niego kryteriów właściwych kwalifikowanym podpisom elektronicznym. Na mocy ust. 2 tego przepisu doszło do zrównania skutków prawnych kwalifikowanego podpisu elektronicznego oraz podpisu własnoręcznego. Co ważne, regulacje rozporządzenia eIDAS i przepisy nowelizujące Kodeks cywilny nie są ze sobą w żaden sposób sprzeczne. Należy dodać, że niewprowadzenie art. 78¹ KC przy uwzględnieniu obowiązywania art. 25 rozporządzenia eIDAS skutkowałoby traktowaniem uchylonego obecnie art. 78 § 2 KC w kategoriach kolejnego rozwiązania służącego zachowaniu formy pisemnej, w konsekwencji czego wyróżnienie kolejnej formy (elektronicznej) stałoby się zbędnym zabiegiem⁶¹.

Podsumowanie

Przepisy nowelizacji z 10.7.2015 r. obowiązują w polskim porządku od dość niedawna, więc nie jest prostą rzeczą dokonać oceny ich efektywności. Można jednak przedstawić wnioski i postulaty *de lege ferenda*, które pojawiły się po analizie ww. zagadnień.

W pierwszej kolejności zostaną omówione regulacje dotyczące formy dokumentowej. Zaczynając od uzasadnienia wprowadzenia nowej formy czynności prawnej, warto podkreślić, że zostało ono przedstawiono w dość ogólny sposób. Wprowadzanie zmian do części ogólnej Kodeksu cywilnego jest poważnym zabiegiem, który powinien być podyktowany istotnymi motywami mającymi przynieść wiele korzyści.

W uzasadnieniu do projektu nowelizacji z 10.7.2015 r. wskazywano na usprawnienie obrotu oraz określenie legalnego zasięgu dla formy już wykorzystywanej. Z uwagi na obowiązujący art. 60 KC należałoby się zastanowić nad tym, czy nowelizacja w zakresie formy dokumentowej była konieczna. Mówiąc o formie dokumentowej (i jej ocenie), nie

⁵⁵ Dz.Urz. UE L Nr 235, s. 37.

⁵⁶ Obowiązek stosowania..., (dostęp z 28.11.2016 r.).

⁵⁷ Por. W. Kocot, Wpływ Internetu na prawo umów, Warszawa 2004, s. 334–338; J. Gołaczyński (red.), Umowy elektroniczne w obrocie gospodarczym, Warszawa 2005, s. 86–89.

⁵⁸ J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Kodeks cywilny..., s. 87.

⁵⁹ Ibidem, s. 93.

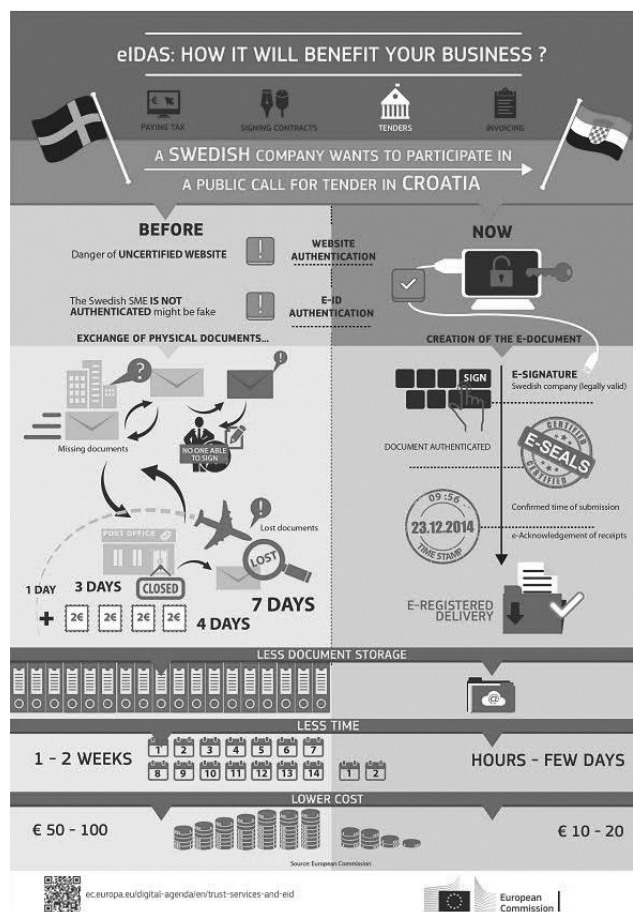
⁶⁰ Zob. EU trust mark, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/eu-trust-mark> (dostęp z 16.12.2016 r.).

⁶¹ J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Kodeks cywilny..., s. 94.

można pominąć tak doniosłej zmiany w przepisach, jaką było wprowadzenie art. 77³ KC, czyli nowej definicji dokumentu. Po raz kolejny należy przywołać uzasadnienie do projektu nowelizacji z 10.7.2015 r., w którym nowej definicji przypisuje się funkcję porządkową oraz wskazuje się na jasne zerwanie z tradycyjną interpretacją terminu. Trudno oprzeć się wrażeniu, że występuje tutaj pewna sprzeczność. Porządkowanie nie polega wszak na kreowaniu nowej definicji, lecz na pewnych zabiegach prawnych mniejszej wagi, które pomagają rozwiązać wątpliwości przy wykładni pojęcia. Ustawodawca chciał także wskazać konstytutywne cechy wszystkich dokumentów, lecz równocześnie zwrócił uwagę na pojawienie się sytuacji, kiedy możliwe będzie indywidualne ustalenie treści pojęcia dokument. Nasuwa się wniosek, że nowa definicja dokumentu nie jest uniwersalna⁶². Właściwe wydaje się wprowadzenie kolejnych zmian w przepisach, gdyż nowelizacja nie została w należyty sposób przygotowana, co może przełożyć się na nieosiągnięcie zamierzonych celów.

Nowelizacja w odniesieniu do formy elektronicznej może zostać uznana za pozytywną zmianę, gdyż zakończyła spór co do traktowania tej formy jako oddzielnej czy jako rodzaju formy pisemnej. Zrównanie formy pisemnej (zwykłej) oraz elektronicznej także wpłynie korzystnie na obrót prawny. Podmioty zawierające czynność prawną mogą wybrać jedną z form, wtedy kiedy forma pisemna (zwykła) została ustawowo zastrzeżona oraz w sytuacji normowanej art. 76 KC, czyli w sytuacji wymagającej zachowania jedynie formy elektronicznej⁶³. Pamiętać jednak należy, że zrównanie form, według treści art. 78¹ § 2 KC, może zostać wyłączone ustawowo bądź poprzez czynność prawną⁶⁴. Choć uzasadnienie do projektu nowelizacji z 10.7.2015 r. nie zawiera zbyt szczegółowych przyczyn wprowadzenia tej formy, to została ona uregulowana w bardziej przemyślany sposób niż forma dokumentowa. W efekcie nowelizacja będzie efektywną regulacją, a nie jedynie martwym przepisem.

Zaprezentowana obok grafika obrazuje korzyści wynikające z obowiązywania rozporządzenia eIDAS.

Rys. 1. Zalety wprowadzenia rozporządzenia eIDAS

Źródło: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/news/eidas-in-fographic> (dostęp z 16.12.2016 r.).

⁶² Por. M. Gutowski (red.), Kodeks..., s. 542–543 i 548. Poglądy doktryny pojawiające się we wskazanej pozycji co do ww. zagadnień należy uznać za słuszne.

⁶³ E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks...

⁶⁴ Por. J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Kodeks cywilny..., s. 93; E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks...

Słowa kluczowe: nowelizacja, czynność prawna, forma dokumentowa, forma elektroniczna, dokument, informacja, nośnik, rozporządzenie eIDAS.

New particular forms of legal acts in Civil Code – documental and electronic – and eIDAS regulation being in force

In this article the author describes modifications in Polish law system which are the result of passing the regulation of the European Parliament and the Council 910/2014/2014 of 23.7.2014 in the matter of electronic identification and trust service in relation to electronic transactions on the domestic market and overruling the directive 1999/93/CE. The author presents the amendment of Civil Code, particularly documental and electronic form. She presents issue of document's definition and indicates

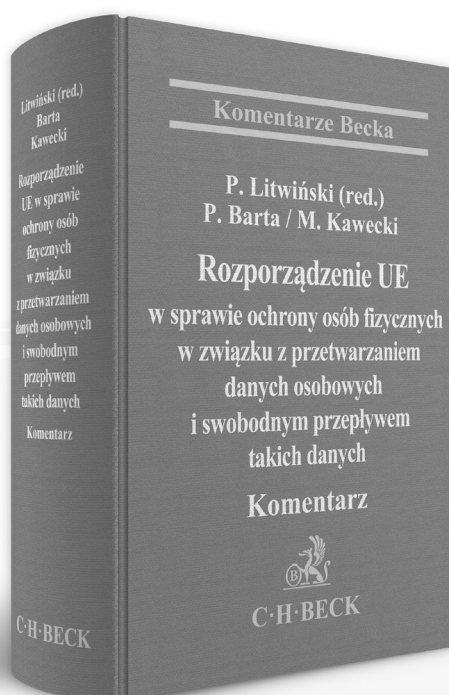
what is the information and carrier, moreover appeals to EU law. She also refers to selected issues from eIDAS Regulation, e.g. trust services or eID. Next, she describes the impact of eIDAS Regulation on Polish technical infrastructure. In conclusion, she evaluates new regulations and introduces her deductions and postulates.

Keywords: amendment, legal act, documental form, electronic form, document, information, carrier, eIDAS regulation.

Reforma Ochrony Danych Osobowych

ZMIANY
2018

Zamów: tel. 22 31 12 222, www.ksiegarnia.beck.pl